

Hüsni ü Aşk'ın Tasvirlerinde Gül Rose in The Hüsni ü Aşk's Depictions

Abdullah EREN*

Özet

Tahkiyeli anlatımlarda tasvir, kahramanların ve sanatçının çeşitli olay ve durumlar karşısında ruh hâlinin ve düşüncelerinin yansıtılması ve metni estetik açıdan desteklemesi gibi yönlerden önemli bir yere sahiptir. Divan edebiyatında en yaygın benzetme, dolayısıyla tasvir unsurlarından biri olarak gül, hem estetik değeriyle, hem de sahip olduğu çağrışım zenginliği ile, Hüsni ü Aşk içerisinde de çeşitli yönleriyle, gerek zaman ve mekanlarla gerekse şahıslar ve diğer bazı unsurlarla ilgili tasvirlerde önemli roller üstlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hüsni ü Aşk, gül, tasvir, Klasik Türk Edebiyatı

Abstract

Depiction has an important place in stories, with aspects such as supporting text aesthetic aspect and reflecting spirit states and opinions of heroes and artists', about various event and situations. As the most common figure of speech, so, one of the widespread depiction elements in Classical Turkish literature; rose, has important roles in Hüsni ü Aşk too, with aesthetic value and wealth of connotations, in depictions related to both time and places and character and some of elements, with various aspects.

Key Words: Hüsni ü Aşk, rose, depiction, Classical Turkish Literature

Giriş

Divan edebiyatında en yaygın biçimde kullanılan çiçek güldür. Özellikle sevgiliyi, sevgilinin güzelliğini ve güzellik unsurlarının başında gelen yüzünü anlatmada temel teşbih unsurlarından biri olmanın yanında gül, bahar tasvirlerinden savaş tasvirlerine varıncaya kadar hemen hemen her konuda kendisini gösterir. O sadece çiçeğiyle değil başta goncası, fidanı, dalı, dikenini, taç yaprakları, kokusu, şebnemi olmak üzere çok çeşitli yönleriyle metne yansır. Bunların her biri ilişkilendirildiği konuya göre anlam ve işlevler yüklenir.¹

Gülün bir tasvir unsuru olarak metinlerde yer alışı dış dünya ile sınırlı değildir. O, insanın iç dünyasının ve duygularının tasvirinde de sıklıkla söz konusu edilir. Gönül, gönlün arzusu ve ümidin bazen açılmak nedir bilmeyen bir gonca, bazen sevgilinin lütfuyla açılıp saçılan bir gül şeklinde vasıflandırılarak aktarılması bu kullanım tarzının sık rastlanılan örneklerinden birkaçıdır.

Gülün yaygın bir biçimde kullanılmasında onun görüntüsü ve kokusu en önemli faktörlerden olmakla birlikte, kültürel bakış açısından ve buna bağlı olarak asırlar boyunca üzerine yüklenen anlamlandırmalardan, efsanelerden ve inançlardan kaynaklanan çağrışım zenginliği de önemli bir yere sahiptir.² Bu çağrışımlar büyük ölçüde, Divan edebiyatının geleneksel yapısı içerisinde oluşturulmuş kalıp benzetmeler yoluyla gerçekleşir.

Dinî-tasavvufî anlamlandırmalar gülün anlam dünyasının bir diğer yönünü oluşturur: “Gül, bazen Allah'ın güzelliğinin bazen de Hz. Muhammed'in simgesidir. Taç yaprakları ve dikenleriyle ilâhî cemâli ve celâli yansıtır.”³ Gül bahçesi, “mutlak olarak kalbin fethi ve açılışını”⁴; gonca, vahdeti ifade eder. Bu ve benzeri anlamlandırmalar özellikle tasavvufî metinlerde ön plana çıkar.

Divan edebiyatında gül, âdeta bir kişilik ve karakter kazanmış; güzelliği, temizliği, hassasiyeti ve duruşu gibi yönlerden sevgili ile özdeşleşmiş bir çiçektir. O, sahip olduğu bu kişilik ve karakterle gerek bülbülle olan macerasının anlatıldığı müstakil eserlerde, gerekse başta divanlar olmak üzere çeşitli

* Ordu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / ORDU, abduhaheren3@yahoo.com

¹ “Gülün klasik Türk şiirindeki temel işlevi, değişik vesilelerle *sevgili*, *Hz. Muhammed*, *diğer din ve devlet büyükleri* gibi şahıslarla; *sevgilinin yanağı*, *yüzü ve dudakları* gibi uzuvlarla; *cennet*, *Kurân-ı Kerim*, *ümit*, *tebessüm*, *mutluluk*, *muhabbet*, *şîr* gibi olumlu ve soyut kavramlarla; *mevsim*, *bahar*, *nevrûz*, *şebnem*, *yıldızlar*, *bülbül* gibi doğal öğelerle ve *süs*, *ayna*, *elbise*, *la'l*, *tâc* gibi eşyayla ilişkilendirilmesine dayanır. ...gül, klasik Türk şiirinde en çok doğal ve kozmik öğelerle ve insan uzuvlarıyla ilişkilendirilmiştir. İlişkilendirildiği şahıslar arasında *sevgili ve güzel*; uzuvlar arasında *yanak*, *yüz* ve *dudak*; soyut ve manevî kavramlar arasında *olumlu anlam ve çağrışım ifade edenler*; doğal ve kozmik öğeler arasında da *kadeh* ve *şarap*, diğerlerine oranla çok daha fazla dikkat çekmektedir.” Yavuz Bayram, “Klasik Türk Şiirinde Duyguların Dili: Çiçekler”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 2/4, Fall 2007, s. 211, 212.

² Gül ile ilgili efsaneler ve inançlar için bk.: Beşir Ayvazoğlu, **Güller Kitabı**, Kapı Yay., İstanbul 2008. s. 87-111.

³ Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabcacı Yay., İstanbul 2002, s.149.

⁴ Ethem Cebeciöğlü, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Anka Yay., İstanbul 2005, s.235.

eserler içerisinde Divan edebiyatının hayal ve zevk dünyasının kahramanlarından biri hâline gelmiştir. Gül ile bülbül hikâyesinin anlatıldığı metinler hariç tutulduğunda, ‘bir kişilik veya kahraman olarak gül’ deyince akla ilk önce, bahar ve nevruz konulu metinler gelir. Gül, bu metinler içerisindeki tasvirlerin merkezinde yer alır. Bahçenin en gözde güzeli ve her bir unsurun sevgilisidir. Sadece sevgili değil, hükmü eline almış bir sultandır. Fuzûlî bir beyitte onun bu durumunu şöyle anlatır:

Çemen eyâletine oldı nasb husrev gül
Hevâya ebr sıfat hükmiñ etmeğe icrâ⁵

Gerek bu tarz metinlerde, gerekse diğerlerinde gülün en belirgin işlevlerinden biri, tasvirleri renklendirmesidir. O, hemen hemen her tasvirin ana motiflerinden biridir ve bu yönüyle, Divan edebiyatının en önemli ürünlerinden olan Hüsn ü Aşk’ın tasvirlerinin de ayrılmaz parçalarındandır.

Hüsn ü Aşk, bir yönüyle, aşk âlemini tasvir eden bir eserdir denilebilir. Aşk deyince akla ilk gelen çiçek olan gülün bu tasvir içerisinde en seçkin ve geniş yeri tutması kaçınılmazdır. “Lâfız setlerine çarpıp kesintiye uğrayan, sonra onları aşp yeniden meydana çıkan renk çağlayanında galebe çalan kırmızı,”⁶ kendisini sıklıkla onun vasıtasıyla gösterir.

Şeyh Gâlib, eserinde gül ve güle ait unsurları toplam 103 beyitte 121 defa zikretmiştir. Bu beyit sayısı eserin toplam beyit sayısının yaklaşık yüzde beşini karşılamaktadır. Eserde, zaman ve mekân unsurlarından Benî Muhabbet’in baharı, Hüsn ile Aşk’ın baharı, Mana Mesiresi, Ateş Denizi, Çin Sahili, sabah; kahramanlardan ve diğer unsurlardan Hüsn, Aşk, Huş-rüba; Aşkar, saki, kadeh, şarap, şiiir ve şairler meclisinin tasvirlerinde gülden faydalanılmıştır.

1. Zaman ve Mekân Tasvirlerinde Gül

Gül, Hüsn ü Aşk’taki zaman ve mekân tasvirlerinin önemli bir kısmında temel motiflerden biri olarak yer alır. Eserde sırasıyla; Benî Muhabbet’in baharı, Hüsn ile Aşk’ın bir araya geldikleri vakitte hâkim olan bahar mevsimi, Mana Mesiresi, Çin Sahili, Ateş Denizi ve Aşk’ın Kalp Hisarı’na ulaşmasından hemen önce ortaya çıkan ‘kutlu sabah’ın anlatımına yer yer gülün estetik değerinden ve çağrışımlı zenginliğinden faydalanılarak renklilik ve anlam derinliği kazandırılır. Onun bu tasvirlerde kullanılış tarzı ise; şairin, hikâyedeki durum ve olaylara bakış açısına, içerisinde bulunan zamana, mekâna ve bu zaman ve mekânla ilgisi bulunan kahramanların duygusal atmosferine bağlı olarak şekillenir.

1.1. Benî Muhabbet’in Baharı

Benî Muhabbet kabilesi aşkı ve aşk ile bağlantılı hâlleri en üst seviyelerde yaşayan bir zümredir. Buna bağlı olarak bu kabileye mensup olanların baharı neşe değil ıstırap ve dert ile iç içe bir vaziyettedir.

Onların nazarında bahara ait unsurlar, ateş ve kan içerisinde eriyerek tek vücut olmuş, böylece kırmızı rengin hâkim olduğu ve âdeta bütün âlemi kaplayan gül bahçesinden ibaret bir bahar tablosu ortaya çıkmıştır. Kabilenin bu tablodaki unsurların ayırımını yapması mümkün değildir. Kabile fertleri, yeryüzünün gül bahçesi ile gökyüzünü birbirinden ayıramazlar:

Bilmez biri hâk ü âsmânı
Seçmez gözi necm ü gülsitânı (285)⁷

Gül bahçesinde açılan çiçekleri ateşten ayırt edemezler (278). Bu manzaranın oluşmasının sebebini de bilmezler. Bu ateş, aşk mıdır; yoksa yanıp yakılmaları sebebiyle biten gül müdür anlamazlar:

Âteş mi yağar hevâ yüzinden
Gül mi biter iştikâ yüzinden (284)

Açılan güller gülüyor mu yoksa fidanlar kan mı ağlıyor bilmezler (279). Gül bahçesindeki figanın, bülbülde mi yoksa gülde mi olduğunu da fark edemezler:

Bülbülde mi gülde mi bu efgân
Sünbül mi olan acep perîşân (280)

⁵ Fuzûlî, **Türkçe Divan**, (hzl. Kenan Akyüz vd.), İs Bankası Yay., Ankara 1958, s. 15; Fuzûlî’nin Türkçe Divan’ında gül ile ilgili bazı benzetme ve özellikler hakkında bk.: Muhammet Kuzuş, “Fuzuli’nin Gül Bahçesinde Bir Gezinti”, **Türk Kültürü Dergisi**, Eylül 2002, s. 549-555.

⁶ M. Kaya Bilgegil, “Hüsn ü Aşk’a Dair”, **Hüsn ü Aşk**, (hzl. Orhan Okay - Hüseyin Ayan), Dergâh Yay., İstanbul 2006, s. 46.

⁷ Bu çalışmada, Hüsn ü Aşk’ın Muhammet Nur Doğan tarafından hazırlanan metni (Yelkenli Yay., 5. Baskı, İstanbul 2008.) esas alınmıştır. Beyitler bu metinden alıntıdır ve parantez içerisinde verilen rakamlar bu metindeki beyit numaralarını göstermektedir.

Gül bahçesi manzarası kabile fertlerinin vücutlarında da görünür. Onlar, yaralarla donanmış vücutlarını gül bahçesi zannederler:

Dâğ-ı gamı gül-feşân sınırlar
Kan ırmağın ergavan sınırlar (275)

1.2. Hüsn ile Aşk'ın Baharı

Hüsn'ün zaman zaman Aşk'ın yalnız olduğu yere gelişinin anlatıldığı bölümden sonraki bölüm, bahar tasvirine ayrılmıştır. Bu tasvire, iki sevgilinin bir araya gelişleri ile ortaya çıkan olağanüstü mutluluk eşlik eder. Bu bakımdan bu bahara, 'Hüsn ile Aşk'ın baharı' demek mümkündür. Onların baharında tamamıyla neşe hâkimdir; çilenin, kan ve ateşin yeri yoktur.

Bu mevsimde âlem âdetâ bir gül bahçesinden ibarettir. Bu bahçe bütün duyu organlarına hitap eden her çeşit güzelliğin bulunduğu bir yerdir.⁸ Bulutlardan birer inci tanesi gibi dökülen yağmur damlaları ile bahçedeki bütün fidanlar âdetâ güler, güller açar (607). Gül bahçesi cennetten haber getirir (619). Gül, rengi ve kokusu ile hükmü eline almıştır. Hava âdetâ güller saçmaktadır. Bu feyiz ile ebucehilkarpuzunun suyu dahi gül şerbeti hâline gelir:

Bir feyz verip hevâ-yı gül-bîz
Bâğ etdi şerengi gül-şeker-rîz (597)

Gül rengi, baharın ayrılmaz parçasıdır ve bu mevsimde hiç solmaz (600). Ceylan boynuzu bile gül dalına benzer (618). Taşlar, gül renkli ipek kumaş görüntüsünü alır:

Ol feyz ile oldı hâre vü seng
Hem-şâ'sa'a-i harîr-i gül-reng (616)

İrmakların dalgaları, gül yapraklarını andırır (610). Her yerden baş gösteren su gözelerinden âdetâ gülsuyu akmaktadır:

Micmer gibi göz göz oldı dünyâ
Her çeşme gülâb-dân-ı zîbâ (612)

Gonca, allı yeşilli nevrüz elbisesi giyinmiştir (587). Renkli görüntüsüyle âdetâ gök ve yerin sınırlarını açıklamaktadır (617). Hüküm ve saadet artık onun elindedir. Çünkü Hüma onu yuva edinmiştir:

Nesr-i felek indi âşiyâna
Gül-gonca hümâyâ oldı lâne (604)

Gonca, açılıp gül hâline geldiği zaman şevk ile kanat açan bülbüle (621) ve çığınca yanan meşaleye benzer (628). Bahçenin en gözde sevgilisi olarak güzelliği kemale eren gül, çiçeklerle kurulmuş meclisin en hareketli parçasıdır. Karanfil ile öpüşür (623), sümbüle kokusundan verir (592) ve lâleler ile karşılıklı içer:

Cennet gibi sebze cûş-ber-cûş
Eyler gül ü lâle nûş-der-nûş (586)

1.3. Mana Mesiresi

Bahar havasının -aşkın- tesiri ile Hüsn ile Aşk birlikte Mana Mesiresi'ni gezmeye çıkarlar. Mana Mesiresi diğer bir ifade ile manevî âlem, kutsî bir havanın hâkim olduğu gül bahçesidir. Bu gül bahçesinin dünyada misli yoktur. Onu dünyaya ait güzelliklerle kıyaslamak abestir (644). O, kırmızı bir nur denizi gibidir:

Bir kulzüm-i nûr-ı sürh gülzâr
Lû'lû-yı hûş-âbı lâ'l-i şeh-vâr (637)

Hayalî bir gül bahçesi gibidir, imkânın ötesindedir. Gül ve goncalar buranın al kanatlı bülbülleridir:

Hem-hâlet-i gülşen-i tahayyül
Gül-goncalar al kanadlı bülbül (651)

Buranın nar ağacının çiçeği nur saçan bir gül gibidir (643). İsağülü -karaçalı- bile buhurumeryem gibi hoş kokular saçır ve oraya hizmet eder:

⁸ Şerif Aktaş, "Roman Olarak Hüsn ü Aşk", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 27, Aralık 1983, s. 102.

Hizmetde o gülşene demâdem
Îsâ gülidir buhûr-ı Meryem (649)

Mana mesiresinin her bir goncası cennet (Tardıyye/II, s.328) ve güneş (636) gibidir. Gülü kandil gibi aydınlatıcıdır. Bu kandilin yağı şaraptır:

Kandîl-i gül olıcak fîrûzân
Sahbâ idi revgan-ı dırahşân (654)

Bu mesirenin güllerinin sonbaharda solmuş yaprakları dahi canın cevheridir, hayat kaynağıdır:

Şebbûları şeb-çerâğ-ı îmân
Gül-berg-i hazânı cevher-i cân (640)

Şair, Hüsn ile Aşk'ın buradaki beraberliğinin bitmesi ile ortaya çıkan durumun tasvirinde de gülden faydalanır. Artık gül solmuş, bülbülün sesi çıkmaz olmuştur:

Bilmem ki ne rûzgâr esdi
Gül soldı hezâr savtı kesdi (829)

1.4. Ateş Denizi

Aşk'ın yolu, kuyu ve gam harabelerinden sonra ateş denizine uğrar. Buranın tasvirinde gül, bir beyitte rengi ile yer alır. Bu denizin suyu, ciğer kanı gibi gül renklidir:

Hûn-âb-ı ciğer-misâl-i gül-gûn
Deryâ-yı şîrâre kulzûm-i hûn (1592)

1.5. Çin Sahili

Aşk, ateş denizini geçtikten sonra Çin Sahili'ne ulaşır. Çin Sahili madde âleminin bir sembolüdür. Şair buranın çekiciliğini anlatmada yer yer gülden faydalanır. Çin sahilinin her bir goncası neşe dolu bir bahara denktir:

Her goncası bir bahâr-ı hurrem
Her şebnemi bir sehâb-ı pür-nem (1611)

Buranın her fidanı gül saçar (1607), yabani otları bile gül gibidir (1613). Bülbülleri gonca gibi hoş kokuludur.

Bir rûtbe hevâsı sâf ü dil-cû
Bülbülleri gonca gibi hoş-bû (1614)

1.6. Sabah

Aşk, Çin ülkesindeki Zâtu's-Suver'den kurtulduktan sonra önüne çıkan yolda son derece perişan ve güçsüz bir vaziyette öylece kalakaldığı zaman ortaya esenlik dolu bir sabah ortaya çıkar. Bu öyle kutlu bir sabaktır ki güneş, zamanın en küçük parçalarına dahi gül giydirmiştir:

Mihr eyledi subhı ihn-i menfûş
Eczâ-yı zemâne oldı gül-pûş (1873)

Bu vakitte her yer gül bahçesi gibi görünmektedir. Sabahın kızıl manzarası içerisindeki güneş ise ateşin kendisine gül bahçesi olduğu İbrahim Peygamber gibidir:

Hurşîde yer oldı subh-ı dil-keş
İbrâhîm'e gülşen oldı âteş (1872)

2. Kahramanlar ve Diğer Unsurlar ile İlgili Tasvirlerde Gül

Hüsn ü Aşk'ın şahıs kadrosu içerisinde tasvirinde gülden faydalanılan kahramanlar Hüsn, Aşk ve Huş-rübadır. Bu tasvirlerde gül, bazen bizzat kahramanın kendisi bazen de kahramana ait bir unsur veya özelliğin anlatımında, genellikle güzellik, çekicilik, seçkinlik, hassaslık ve renk gibi yönlerden bir teşbih unsuru olarak yer alır. Bunların yanı sıra Aşkar, saki, kadeh, şarap ve şiirle ilgili anlatımlarda da benzer yönlerden yer yer gülden faydalanmıştır.

2.1. Hüsn

Gül, Hüsn ü Aşk'ın kahramanları içerisinde en çok Hüsn'ün anlatımında kullanılır. Hüsn; güzelliği, saflığı, çekiciliği v.b. yönlerden güle benzer. Masumluk ve temizliliğin sembolü olan dadısı İsmet, o gülü süt ve sonra teri ile beslemiş, yani kendi özelliklerini ona itina ile aktarmıştır:

Perverde-i şîr edip mukaddem
Vermiş o güle arakla şebnem (970)

Mekteb-i Edeb'de Hüsn ile Aşk, bir dalda iki gonca gibidir (349). Bununla birlikte Hüsn, âşıklık hâllerini Aşk'tan önce yaşamaya başlamıştır. Şair bu durumu, gülün pervane olup bülbülü çerağ edinmesi olarak ifade eder:

Var eyle o gülşeni tahayyül
Pervânesi gül çerâğı bülbül (385)

İsmet, Hüsn'ün Aşk karşısında, sevgili değil de âşık konumunda bulunmasını yerinde bulmaz. Bu yüzden onu terbiye edilmesi gereken bir gonca olarak nitelendirir (1010). Nasihat ederken de ona, “ey muradımın gülü”, “ey gönlümün gül bahçesinin fidanı” (1012) ve “ey gül endamlı” (1015) diyerek hitap eder.

Hüsn'ü gül ile nitelendirme sadece İsmet'e özgü değildir. Hayret araya girip bunları ayırdığı zaman Hüsn, Aşk'a yazdığı mektupta kendisini baharda açılmış ve sonra sonbaharda solmuş güle benzetir:

Yıllarca gül-i bahârın oldum
Âhir ki hazân erişdi soldum (891)

Aşk, bu mektupta dile getirilen ıstıraptan hareketle, Hüsn'ün kendisini kan akıtan bir güle benzettiğini düşünür ve o gül yüzlü sevgilinin yüzünün kırmızılığının kandan değil allıktan kaynaklandığını, yani ıstırabının göstermelik olduğunu iddia eder:

Ey gül deme pâre pâre hûnum
Zann-etme ki bülbül-i zebûnum (945)

Gül-gûnedir olsa hûn degildir
Bülbül sözi gül-füsûn degildir (946)

Hüsn'ün edası gül bahçesi gibi safa vericidir (458). Yanakları, kırmızı gül rengindedir. Bu renk, mahrumiyet içindeki âşıkların veya güneşin gözünden akan kandır (548, 436). Yüzü, saçlarla beraber sümbüller içindeki gül goncası gibi görünür (419). Gül yanakları tebessüm cenneti gibidir:

Rûh-ı lebi cevher-i tekellüm
Gül ruhları cennet-i tebessüm (445)

Yanakları ayrıca, ilkbahar güllerinin sere serpe yetiştiği ilkbahar (452) ve güller saçan dolunay (442) gibidir. Onun gül yüzünü gören ârifler, “bâreka'llâh” diye haykırırlar (470).

Hüsn'ün gül ile olan ilişkisi sadece kendisi ve yüzünü kapsamaz. Elbisesi de gül renklidir (457). Parmağındaki gül renkli kına, ışık saçan bir gonca gibi görünür (426).

Bütün bunlarla birlikte o bütün güllerden üstündür, güllerin kıskandığı ve hasret duyduğu bir sevgilidir. Dudağını açıp konuştuğu zaman gül yaprağı utancından kendini parçalar:

Geh lâ'li açıp o gûne sohbet
Berg-i gül olurdu çâk-i humret (390)

2.2. Aşk

Aşk, bebekliğinde, beşikte ıstırap içinde titreyip dururken âdeta ‘gül endamlı bir ateş’ gibidir (330). Bir türlü uyuyamaz. Dadısı, söylediği ninninin bir mısrasında onu feleğin kendisine çetin bir macera hazırladığı bir goncaya benzetir (Tardiye/II, s. 80). Mekteb-i Edeb'de iken de bir gonca gibidir (349).

Henüz âşıklık hâllerini tam olarak yaşamıyor iken sevgililere has tavırlar sergiler. Öyle gamsız biridir ki, onun için Yakup Peygamber'in kanlı gözyaşı, murat gelinin gül renkli düzgünüdür:

Ol bî-gama hûn-ı çeşm-i Ya'kûb
Gül-gûne-i nev-arûs-ı matlûb⁹ (498)

⁹ Beyitte, “gül-gûne” ifadesinde Şîrîn'in atına ima vardır.

Mana âleminin Hızır'ı ondan kaynaklanan dertlerin gül bahçesine dalmıştır ve onun için ölmeyi arzulamaktadır (477). Gonca canlı olsa onun dudağından içmek için arı olur (514). Hüsn, onu gonca meşrepli bir sevgili olarak görür:

Dil-teng olayım ve mühr-ber-leb
Darılmaya tek o gonca-meşreb (1053)

Âşıklık hâllerini yaşamaya başlayınca, Aşk'ın gönlünde âdeta her biri cehenneme denk güller açmıştır (933). Kendisini sarıp sarmalayan ayrılık derdi içerisinde "cehennem ateşi içindeki gonca" gibidir (1129).

Şair, onu kalp hisarına yaptığı yolculukta da yer yer gonca ve gül ile ilişkilendirir. Gam harabelerinde bir cadı tarafından asılınca, taze bir goncaya benzetir (1423). Bu benzetmede onun muradına erememiş olmasına ima vardır.

O kavuşma haremının gülü, Çin sahilinde garip bir baykuşa dönmüştür (1692). Çin sahilinden sonraki yolda Aşk, kendisini başına gelenler karşısında hayrete düşüp susmuş, açılmamış goncaya ve üzerine şebnem düştüğü için sönmek üzere bulunan gül suretli ateşe (1792); vücudunu, yağmalanmış ve sonbahar veya kış mevsiminin hâkim olduğu bir gül bahçesine (1808); gözlerini, gözyaşı ile dolu goncaya (1798) benzetir. Elde etmek için yalvarıp durduğu fakat bir türlü ulaşamadığı muradını da açılmak nedir bilmeyen bir gonca olarak nitelendirir (1815). Bu yolda o kadar zayıf ve bitkindir ki gül kokusu dahi onu perişan etmeye yeter:

Âzürde olup habâb-ı mülde
Pejmürdelenirdi bûy-ı gülden (1838)

Sühan gelip onu 'kalp ülkesi'ne çağırınca bu hâller ortadan kalkar, gönül goncası açılıp gül olur:
Bir sözle açıldı gonca-i dil
Bir şem'-ile rûşen oldu mahfil (1903)

2.3. Huş-rüba

Huş-rüba, Aşk'ın Hüsn'e kavuşma yolundaki en büyük engellerden biridir. Onun çekiciliğinin anlatımında yer yer gülden faydalanılır.

Huş-rüba'nın kendisi gül (1640), yanağı gül bahçesi gibi görünür (1633). Bununla birlikte bu benzerlikler tehlikelidir. Şair, bu durumu gül ile birlikte kanı da zikrederek vurgular. O kan dökücü güzel; gül renkli, gül saçan bir sabah gibidir (1621). "Âh kılıcı"nmakla, Aşk'a kan ağlatmıştır:

Ol tîği alıp o subh-ı gül-gün
Gitti koyup Aşk'ı zâr ü dil-hûn (1677)

2.4. Aşkar

Aşkar, Aşk'a Hüsn tarafından hediye edilen attrır. Şair, onu gül ile renk ve güzellik bakımından ilişkilendirir. O, gül endamlı(1494, 1583) ve gül renkli bir attrır; kanlı gözyaşı ile aynı renktedir (1505), baştan ayağa âdeta güllerle donanmış bahar mevsimine benzer (1484). Hem cennetin gül bahçesi, hem de kan denizi gibidir:

Süglün gibi bir semend-i gül-gün
Gül-zâr-ı behişt ü kulzüm-i hûn (1482)

2.5. Saki, Kadeh ve Şarap

Saki, kadeh ve şarabın gül ile ilişkilendirilmesi 'Sakiye Hitap' bölümlerinde ve Aşk'ın Huş-rüba ile birlikte girdiği eğlence meclisinin anlatımında yer alır.

Saki, letafet gülü gibidir (541). Vücudu, gül fidanı; kolu, gül dalı ve elindeki kadeh ise güldür:

Sâkînin elinde sâgar-ı nûr
Güller bitirirdi şâh-ı billûr (1660)

Kadeh, sahip olduğu gül rengi, dolayısıyla güzelliği sebebiyle ayı küçük görür (1655). Gül renkli kadeh âşıkları bülbül gibi baştan çıkarıp; Mansur gibi, vahdete dair sözler söyler (1543). Onu elde eden,

binlerce cehennem hararetine ulaşır (832). Şarap ise binlerce gül bahçesinin açılmasına vesile olabilecek bir jale gibidir:

Dâğ-ı dile bir şîrâre koy sen
Ver jâle vü al hezâr gülşen (833)

2.6. Şiir, Şairler Meclisi

Şeyh Gâlib, şiirle ilgili olarak gülü, şiirin nasıl olması ve olmaması gerektiğini anlatmaya yönelik olarak iki beyitte zikreder. Şiir, “gül öpücük yanında tatlı dudak” (785) gibi alışılmış ve orijinalliği bulunmayan ifadeleri içermemeli, daha önce görülmemiş bir âlemde, bir başka ifadeyle, herkesin ulaşamayacağı mana âleminde yetişmiş bir gül gibi olmalıdır:

Rûy u lebe etmeyip tenezzül
Açsın çemeni görülmedik gül¹⁰ (777)

Şairlerle bağlantılı olarak gülün zikredilmesi ise onların meclisinin güzelliğini ve hoşluğunu anlatmaya yöneliktir. Bu meclis, muhabbetin gül bahçesi gibidir (174).

Sonuç

Gül, Hüsn ü Aşk’ın tasvirlerinde güzelliği, hassasiyeti, nezaketi, tazeliği, çekiciliği; rengi ve kokusu ile ön plana çıkar. Gülün bu tasvirlerde yer alışı tarzı ilgili bulunduğu konuya; içinde bulunduğu manzaranın mahiyetine, ilişkilendirildiği kahramana ve nesneye; hikâyenin akışı ve duygusal süreçlerine göre şekillenir. Böylece ilişkili bulunduğu konu ve süreçler ile bunlara bağlı mesajların, dolayısıyla şairin gönül ve fikir dünyasının okuyucunun gönül ve fikir dünyasına etkili bir biçimde yansıtılmasına katkıda bulunur.

O, Hüsn ile Aşk’ın macerasının hemen her sahnesinin dekorunda yer alan unsurlardan biridir. Bir dekorda âdeta cennet içerisinde neşeye açılmışken bir diğerinde cehennem ateşi ve kan ile iç içe girmiştir. Bir yandan Hüsn’ün güzelliğine, endamına ve yüzüne eşlik ederken, diğer yandan Aşk’ın gözyaşının; çile ve ıstırabının yoldaşdır.

Hüsn ü Aşk’taki aşk âlemi tablosuna en belirgin renk olan kırmızıyı önemli ölçüde gül kazandırır. Eserin en yaygın teması olan aşk ve aşka dair hâller, yüzünü çağrışımlar yoluyla sık sık gül ve gülün rengi vasıtasıyla gösterir. Hüsn’ün hatırası, edası, hasreti, muhabbeti; kısacası boyası onun vasıtasıyla eserin geneline yayılır.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ Şerif, “Roman Olarak Hüsn ü Aşk”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 27, Aralık 1983, s. 94-108.
- AYVAZOĞLU Beşir, **Güller Kitabı**, Kapı Yay., İstanbul 2008, s. 87-111.
- BAYRAM Yavuz, “Klasik Türk Şiirinde Duyguların Dili: Çiçekler”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 2/4, Fall 2007, s. 209-219.
- BİLGEGİL M. Kaya “Hüsn ü Aşk’a Dair”, **Hüsn ü Aşk**, (hzl.: Orhan Okay- Hüseyin Ayan), Dergâh Yay., İstanbul 2006, s. 11-48.
- CEBECİOĞLU Ethem, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Anka Yay., İstanbul 2005.
- Fuzûlî, **Türkçe Divan**, (hzl.: Kenan Akyüz vd.), İş Bankası Yay., Ankara 1958.
- HOLBROOK Victoria Rowe, **Aşkın Okunmaz Kıyıları**, (çev.: Erol Köroğlu ve Engin Kılıç), İletişim Yay., İstanbul 1998.
- KUZUBAŞ Muhammet, “Fuzulî’nin Gül Bahçesinde Bir Gezinti”, **Türk Kültürü Dergisi**, Eylül 2002, s. 549-555.
- Şeyh Gâlib, **Hüsn ü Aşk**, (hzl.: Muhammet Nur Doğan), Yelkenli Yay., 5. Baskı, İstanbul 2008.
- ULUDAĞ Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabcacı Yay., İstanbul 2002.

¹⁰ Holbrook, beyitteki “görülmedik” ifadesini “gül”e nispet etmiş ve ortaya çıkan “görülmedik gül” terkinin “hiç duyulmamış şiirsel imge” ve “kulaktan dolma olmayan şiir dili” şeklinde tarif etmiştir. (Victoria Rowe Holbrook, **Aşkın Okunmaz Kıyıları**, (çev.: Erol Köroğlu ve Engin Kılıç), İletişim Yay., İstanbul 1998, s. 170.)